

Ariassos Kentine Atfedilen Bazı Geç Hellenistik Dönem Sikkeleri Üzerine Değerlendirme

Assessment of Some Late Hellenistic Coins Attributed to Ariassos

Esra TÜTÜNCÜ* Hüseyin KÖKER**

Öz: Pisidia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Ariassos, günümüzde Antalya İli Döşemealtı İlçesi Akkoç Köyü yakınlarına konumlanmaktadır. Kent, Magnesia Muharebesi'nin (MÖ 190) ardından imzalanan Apameia Anlaşması'nın (MÖ 188) hemen sonrasında kurulmuştur. Ariassos'un ilk sikkeleri bronz olup Geç Hellenistik Dönem'e (MÖ I. yüzyıl) tarihlenmektedir. Kent Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerini üretmeye Augustus döneminde (MÖ 27-MS 14) başlamış ve son sikkelerini de Gallienus döneminde (MS 253-268) darp etmiştir. Kentin söz konusu Geç Hellenistik Dönem sikkeleri bronz ve 6 emisyon olarak 4 seri ve bunlardan sadece birinin 3 varyasyonu olacak şekilde darp edilmişlerdir. Roma İmparatorluk Dönemi şehir sikkeleriyle 55 emisyonunda darp edilirlerken 20 farklı arka yüz tipi kullanılmıştır. Bu çalışmada kent'in Geç Hellenistik Dönem sikkeleri genel hatlarıyla ele alınırken, esas olarak şimdiye kadar yapılan yayınlarda karşılaşılan bazı yanlış atribüsyonlar üzerinde durulmakta ve düzeltilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pisidia • Ariassos • Termessos • Sagalassos • Hadrianeaia • Thebai

Abstract: Ariassos, within the borders of Pisidia, is located in close vicinity of Akkoç village of Döşemealtı district of Antalya province today. The city was founded immediately after the Treaty of Apameia (188 BC), which was signed after the Magnesia War (190 BC). While the bronze coins of Ariassos dated to the Late Hellenistic period (1st century BC), during the Roman Imperial period she minted coins, albeit with interruptions, between the reign of Augustus (28 BC – AD 14) and Gallienus (253-260 AD). The mentioned Late Hellenistic coins of the city were minted in bronze and 6 emissions with 4 series and 3 variations. Roman provincial coins of the city were minted in 55 emissions, while 20 different reverse types were used. In this study, while the Late Hellenistic coins of the city are discussed in general terms, mainly some erroneous attributions encountered in the publications made so far are emphasized and corrected.

Keywords: Pisidia • Ariassos • Termessos • Sagalassos • Hadrianeaia • Thebes

Pisidia Bölgesi'nin güneyinde yer alan ve küçük ölçekli bir kent olan Ariassos, Antalya İli Döşemealtı İlçesi Akkoç Köyü'ne 1 km mesafede konumlanmaktadır. Kentte ele geçen ve Caracalla dönemine

* Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Isparta.
0000-0002-7967-6964 | esratutuncu32@gmail.com

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Isparta.
0000-0003-0784-505X | huseyinkoker@gmail.com

Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'nda Esra Tütüncü tarafından sürdürülmekte olan "Ariassos Tarihi ve Sikkeleri" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir. Doktora tezi YÖK Doktora 100/2000 Programı, Koç Üniversitesi Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED), Doktora Bursu, Internationalen Stipendienprogramms der Staatlichen Museen zu Berlin-Preßischer Kulturbesitz (Berlin Münzkabinett) ve TÜBİTAK 2214A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı tarafından desteklenmektedir. Makale Türü: Araştırma | Geliş Tarihi: 11/02/2023 | Kabul Tarihi: 03/04/2023 ; Tütüncü E. & Köker H. 2023, "Ariassos Kentine Atfedilen Bazı Geç Hellenistik Dönem Sikkeleri Üzerine Değerlendirme". *Cedrus* XI, 233-241.

tarihlenen bir yazıttan¹ kentin Apameia Anlaşması'nın yapıldığı MÖ 188 yılının hemen sonrasında kurulduğu anlaşılmaktadır. Kentte yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular da kentin yine aynı dönemlerde kurulmuş olduğunu doğrular niteliktedir². Kentin Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a kadar varlığını devam ettirdiğine, az sayıdaki antik kaynak da tanıklık etmektedir. Ariassos adı ilk kez Strabon'un *Geographika* adlı eserinde geçmektedir³. Strabon, Artemidoros'tan (MÖ I. yüzyıl) alıntı yaparak verdiği Pisidia kentleri listesinde kentin adını 'Aarassos' olarak vermiştir. MS II. yüzyılda yaşamış bir başka coğrafyacı olan Ptolemaios ise kenti Kabalia Bölgesi sınırları içinde saymaktadır⁴. Kent ismine son olarak Hierokles'in (MS VI. yüzyıl) *Synekdemos* adlı eserinde⁵ ve *Notitiae Episcopatium*'da⁶ rastlanmaktadır. Ariassos'un keşfi 19. yüzyıl sonlarında kenti 1892 yılında ziyaret eden Lanckoroński ve ekibi tarafından yapılmış fakat kent Kretopolis (Yüreğil) olarak adlandırılmıştır⁷. Aynı yıl kentte araştırma yapan Bérard ise incelediği bir yazıt üzerinde kentin ismini okuyarak burasının Kretopolis değil Ariassos olduğunu ortaya koymuştur⁸. Bu araştırmaların ardından kısa soluklu fakat oldukça verimli sonuçlara ulaşılan çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir⁹.

Ariassos sikkelerini içeren veya konu alan çalışmalar da yine kentteki araştırmalar gibi 19. yüzyıl sonlarına kadar geriye gitmektedir ki bu çalışmalar müze ve özel koleksiyonları oluşturan sikkelerin kataloglarıdır ve bunların bazıları sikkeler hakkında çok kısa bilgiler de içermektedirler¹⁰. 20. yüzyılın ortasından itibaren yayımlanmaya başlayan ve pek çok koleksiyonu numismatik dünyasına tanıtan SNG serileri de yine kent sikkeleri için başlıca kaynaklardır¹¹. Bu katalog çalışmaları dışında, Ariassos Definesi¹², yayımlandığı tarihte bir corpus oluşturan bir başka çalışma¹³, yeni bir bronz sikke tipini tanıtan diğer bir çalışma¹⁴ ve son olarak da Afyon Müzesi koleksiyonundaki Pisidia sikkelerini

¹ Horsley-Mitchell 2000, no. 110; Mitchell 1990, 149. Söz konusu yazıtta kent erası ile yazılmış 402 yılı okunmaktadır.

² Mitchell 1990; 1992.

³ Str. *Geog.* XII. 7. 2.

⁴ Ptol. *Geog.* 5.5.6.

⁵ Hier. *Syn.* 681.4.

⁶ *Not. Episc.* I. 450; III. 399; VII. 500; IX. 410; X. 516; XIII. 366.

⁷ Lanckoroński 1892, 123-126.

⁸ Bérard 1892, 417-446.

⁹ Anadolu'da yürüttükleri çalışmalar esnasında Ariassos kentine uğrayıp kent hakkında genel bilgiler veren çalışmalar için bk. Rott 1908, 23-34 ve Paribeni-Romanelli 1914, 242-244; Kentte yapılan yüzey araştırmaları için bk. Mitchell-Owens-Waelkens, 1989, 63-77; Mitchell 1990, s. 147-152; Mitchell 1991, 159-172; Mitchell 1992, 93-108. Nekropolis alanındaki çalışmalar için bk. Cormark 1989; Cormark 1996; Kahya 2008. Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi mimari kalıntıları üzerine yapılan çalışma için bk. Schulz 1992. Giriş kapısı/takı üzerine yapılan çalışma için bk. Doruk 1997, 251-270. Su sistemi üzerine yapılan çalışmalar için bk. Owens 2005; Owens 2006; Kürkcü 2015. Yazıtlar üzerine yapılan çalışma için bk. Horsley-Mitchell 2000, no. 114-143.

¹⁰ Söz konusu kataloglar için bk. *BMC Pisidia*, 205-206 no. 1-7; Babelon 1898, 199 no. 3630-3637; Imhoof-Blumer 1902, 365 no. 1-2; Svoronos 1903, no. 452-453.

¹¹ Söz konusu SNG serileri için bk. *SNG Cop. Pisidia*, no. 206; *SNG Aul. Pisidiens*, no. 5001-5007; *SNG Tüb. Pisidien*, 4438-4439; *SNG Schweiz II*, no. 1380-1383; *SNG PfPs. Pisidien*, no. 182-189; *SNG Greece 5*, no. 1622; *SNG Turkey 6. I*, no. 42-67; *SNG Ashmolean XI*, no. 1488.

¹² Olcay 1969.

¹³ Aulock 1977, 26-29, 67-76 no. 229-495

¹⁴ Köker 2013.

ele alan çalışma¹⁵ kent sikkeleri için diğer kaynakları oluşturmaktadır.

Pisidia Bölgesi kentlerinin büyük bir kısmının sikke darbına Geç Hellenistik Dönem’de başladıkları bilinmektedir¹⁶. Ariassos MÖ 189/8 yılında kurulmuş olmasına rağmen öyle anlaşılıyor ki ilk sikkelerini Pisidia genelinde olduğu gibi MÖ I. yüzyılda darp etmeye başlamıştır. Kentin bu dönem sikkeleri sadece bronz olarak darp edilmiştir. Kent, Roma İmparatorluk Dönemi’nde Augustus döneminde başladığı sikke darbını Gallienus döneminde sonlandırmıştır. Bu zaman aralığında 55 emisyon olarak üretilen söz konusu bu şehir sikkelerinin ön yüzlerinde yalnızca imparator ve imparatoriçe büstleri görülürken arka yüzlerinde 20 farklı tip kullanıldığı görülmektedir.

Ariassos’un MÖ I. yüzyılda darp ettiği bronz seriler 6 emisyon ve 4 ana seri (Seri 1-4) ve bunlardan yalnızca bir serinin varyasyonları olacak şekilde darp edilmiştir (Seri 3a-c). Az sayıda sikkesi günümüze kalan kentin sikke üretim hacminin düşük olduğu ve bu serilerin de uzun bir zaman dilimi değil görece kısa bir zaman diliminde yalnızca dört seri halinde tedavüle sokulmalarından da anlaşılmaktadır¹⁷. Söz konusu bu bronz serilerin ön yüzlerinde Zeus, yan yana iki sakallı baş, Artemis ve Hermes başları ve arka yüzlerinde de hörgüçlü boğa, kartal ve kerykeion betimleri yer alırken, kent ethnikonu APIA ve A-P lejantları ile belirtilmiştir (Tablo 1. Figs. 1-6).

Seri 1.	Zeus başı s., defne çelenkli / Hörgüçlü boğa sl.; kesimde, APIA	166
Seri 2.	Yan yana iki sakallı baş s. / Hörgüçlü boğa sl.; APIA	11
Seri 3a.	Artemis başı s., defne çelenkli, başında sakkos / Kartal sl.; kesimde, APIA	7
Seri 3b.	Artemis başı s., defne çelenkli / Kartal sl.; kesimde, APIA	11
Seri 3c.	Artemis başı s., saçlar arkada toplu / Kartal s.; üstte solda, APIA	1
Seri 4.	Hermes başı s., petatoslu / Çelenk içinde kerykeion; A-P	1
Toplam		197

Tablo 1. Ariassos Bronz Sikkelerinin Tiplerine Göre Sayısal Dağılımı

Ariassos kentinin Hellenistik Dönem’de darp etmiş olduğu bronz sikkelerin kondisyonlarının kalıp çalışması yapmak için yeterli olmaması nedeniyle her bir serinin kaçar ön ve arka yüz kalıbı kullanılarak üretildiğini söylemek mümkün değildir. Ancak her bir serinin kendi içinde ön ve arka yüz tiplerinin biçim olarak benzer yönleri üzerinden bir karşılaştırma yaparak görece bir kronoloji oluşturmak olasıdır¹⁸. Söz konusu bronz sikkelerin Seri 1 ve Seri 2 büyük birimde yani yaklaşık 20-14 mm ve 2,08-5,04 g ölçülerindeyken Seri 3 ve Seri 4 küçük birimde yani yaklaşık 18-12 mm ve 1,45-2,79-g ölçülerine sahiptir.

Ariassos sikkelerini ele alan az sayıdaki çalışmada farklı kentlere ait olan bazı sikke serilerinin ta-

¹⁵ Ashton 2020.

¹⁶ Pisidia Bölgesi kentlerinin sikkeleri için bk. *BMC Pisidia* 171-305; Head 1967, s. 705-712; Aulock 1977; Aulock 1979; *SNG Cop. Pisidia*; *SNG France* 3, 1016-2246; *SNG Pfp. Pisidien*, no. 1-561; *SNG Aul. Pisidia*, no. 4894-5381; *SNG Turkey 6.1*, no. 1-1405; *SNG Turkey 6.2*, no. 1406-3602; Stroobants 2017; Ashton 2020; Köker 2022; Sekunda 2021.

¹⁷ Ariassos sikkeleri için bk. Aulock 1977, s. 26-29 ve 67-76 no. 229-495; *BMC Pisidia*, xcvi ve 205-206 no.1-7; Babelon 1898, s. 199 no. 3630-3637; *SNG Cop. Pisidia*, no. 206; *SNG Pfp. Pisidien*, no. 182-189; *SNG Aul. Pisidien*, no. 5001-5007; *SNG Turkey 6.1*, no. 42-67.

¹⁸ Bu çalışma henüz tamamlanmadığı için doktora bittiğinde daha doğru bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır. Benzer bir çalışma için bk. Köker 2022, 69-72.

şıkları benzer tipler ve bunlardan bazılarının arka yüzlerindeki lejantların yanlış okunmaları nedeniyle Ariassos'a atfedildikleri görülmektedir. Şimdi söz konusu bu sikkelerin hangi kentlere ait oldukları ve tarihlendirmelerine bir göz atalım.

İlk örnek Antalya Müzesi koleksiyonunda yer alan ve “Artemis başı s./Hörgüçlü boğa sl.” tipini taşıyan bronz bir sikkedir (Fig. 7). Bu sikkenin ön yüzündeki Artemis başı, Ariassos'un yukarıda belirtilen Seri 3 ön yüzündeki Artemis başı betimiyle yakın benzerlik göstermektedir. Sikkenin arka yüzündeki hörgüçlü boğa ise Ariassos'un Seri 1 ve Seri 2 arka yüzündeki betimi hatırlatmakla birlikte aralarında oldukça önemli farklar bulunmaktadır. Ancak, söz konusu sikkenin arka yüzünde kesim çizgisinin altındaki ethnikon sikke pulunun dışında kaldığı için tam olarak okunmamakta ve sadece bir harfin üst kısmı kısmen de olsa hafif bir yay çizer şekilde görülebilmektedir. Bu sikke ön ve arka yüz tiplerinin aynı oluşu nedeniyle Ariassos kentine atfedilmiştir¹⁹. Fakat bir başka Pisidia kenti olan Termessos'un da aynı ön ve arka yüz tipine sahip bir bronz sikke serisi bulunmaktadır (Fig. 8). MÖ I. yüzyıla tarihlenen bu serinin arka yüzünde, kesim çizgisi altında “TEP” lejantı okunmaktadır²⁰. Termessos'un bu serinin arka yüzündeki hörgüçlü boğa betimi Ariassos serilerinininkinden oldukça farklıdır. Ariassos sikkelerindeki boğanın hörgücü çok belirgin ve büyük, sol ön ayağı dizden kıvrık olarak öne eğilmiş şekilde ve kuyruğu da yukarı ve sola doğru bir daire çizerek gövdeye birleşmiş şekilde betimlenmiştir. Buna karşın, Termessos sikkelerinde boğanın hörgücü küçük, sol ayağı düz ve kuyruk geriye doğru uzanarak yukarı doğru “S” kıvrımı yapar şekilde betimlenmiştir. Bu farkların yanı sıra, incelenen sikkenin arka yüzünde yukarıda sözü edilen ve kısmen görülebilen harf, “P = rho” harfinin üst kısmı olmalıdır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, bu sikkenin Ariassos değil Termessos kentine atfedilmesi gerekmektedir.

İkinci örnek Berlin Münzkabine koleksiyonunda yer alan ve “Herakles başı s./Aslan veya panter, s.; kesimde, APIA” tipini taşıyan bronz bir sikkedir ki MÖ I. yüzyıla tarihlendirilerek Ariassos'a atfedilmiştir²¹ (Fig. 9). Bu serinin bir başka örneği, 2017 yılında bir müzayede şirketi tarafından satışa çıkarılmıştır²² (Fig. 10). Her iki örneğin de aynı ön ve arka yüz kalıbına ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu sikkelerin arka yüzünde yer alan ethnikon APIA değil A ΔPI A NE biçiminde soldan başlayıp saat yönünde dönmekte ve kesim çizgisi altında bitmektedir. Açıkça görüldüğü gibi çoğul genitivus ile bitmeyen lejant, sikkenin Ariassos değil Hadrianeia kentine ait olduğunu göstermektedir ki bu ismi taşıyan tek kent Mysia Bölgesi'nde yer almaktadır. Ayrıca ikinci örnekte ethnikonun ilk harfi sola doğru ilerleyen hayvanın kuyruk başlangıcında görülebilen ilk örnekte bu harfe ait bir iz dahi görülememektedir ki bu da söz konusu “A” harfinin silinmiş olabileceğini akla getirmektedir. İncelenen sikkeler, pseudo otonom olarak da adlandırılan ön yüzünde imparator/imparatoriçe portresi taşımayan şehir sikkelerindedir ve MÖ I. yüzyıla değil MS II-III. yüzyıllara tarihlenmelidir. Öte yandan kent sikkeleri arasında şu ana kadar böyle bir tipe rastlanılmadığı gibi, bilinen sikkelerinin tümünde ethnikonun her zaman çoğul genitivus olarak yazılmış olduğunu da söylemek gerekmektedir²³. Bu serinin dışında, kentin MS II. yüzyıla tarihlenen ve “Hermes başı s./Koç s.; AΔPIANEΩN”

¹⁹ Aulock 1977, 68 no. 371.

²⁰ SNG France 3, no. 2102-2104.

²¹ Aulock 1977, no. 373.

²² Savoca Numismatik, 2nd Blue Auction, Lot 624 (28.10.2017). Burada sikkenin Lydia Bölgesi kentlerinden birisi olan Attaleia kentine ait olabileceği belirtilmiştir.

²³ Hadrianeia sikkeleri için bk. SNG France 5, no. 1028-1056.

tipini taşıyan bir serisi daha vardır ki buna aşağıda değinilecektir²⁴ (Fig. 11). Burada, benzer bir ikonografi kullanan bir başka kentin sikkesine de bir göz atmakta yarar vardır. Bu kent Lydia kenti Attaleia'dır. Kentin MS I-III. yüzyıllara tarihlenen bir serisi "Herakles başı s./Aslan s. veya sl.; ATTA-Λ-ΕΑΤΩΝ, ATTA-Λ-ΕΑΤΩ, ATTA-Λ-ΕΑΤ" tipini taşımaktadır²⁵ (Fig. 12). Özellikle ön yüzde betimlenen Herakles başlarının biçim özellikleri çok yakın benzerlik gösterse de her serinin arka yüzündeki hayvan betimleri farklıdır. Attaleia kentinin arka yüzündeki hayvanın şüpheye yer bırakmayacak şekilde aslan olduğu görülürken Hadrianeia sikkelerinin arka yüzündeki hayvanın aslan olmadığı net bir şekilde görülmektedir. Bu hayvan betimini tanımlamak güç olsa da panter mi yoksa koç veya koyun mu olduğu tartışılması gereken bir durumdur. İlk örnekte (Fig. 9) sağa dönük olan hayvanın kafası öne doğru uzanmakta ve sağ ön bacağı öne doğru adım atarken sağ arka bacağı ise yerden güç aldığını gösterir şekilde hafif eğik olarak görünmektedir. Sol ön ve arka bacaklar birbirine çok yakın bir şekilde sanki karın kısmından çıkıyor gibi gösterilmiş, bu da sağ ön ve arka bacakla anatomik olarak uyumsuzluk yaratmıştır. Kuyruk ise aşağıya doğru sarkacak şekilde ince bir çizgi şeklinde uzamış ve yarıdan sonrası da daha kalın (sanki püskül gibi) belirtilmiştir. İkinci örnek de yine kuyruk haricinde ilki gibi betimlenirken bu kez kuyruğun tamamının kalın belirtildiği görülmektedir (Fig. 10). Yukarıda sözü edilen koç betimli seri düşünüldüğünde bu hayvanın koç olma ihtimalini de göz önüne almak gerekmektedir. Fakat bu serinin arka yüzündeki koç betimi ile diğer serideki hayvan betimi arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak iki hayvanın duruşlarındaki farklılık göze çarpmaktadır. Koçun boynu dik ve başı karşıya bakarken, boynuzları belirgin, daha küçük adımlarla ilerlerken ve tüyleri belirgin yuvarlaklar hâlinde betimlenirken, kuyruksa incelenen ikinci sikkedeki gibi kalın betimlenmiştir (Fig. 11). Görüldüğü gibi her iki serinin arkasındaki hayvan betimleri arasındaki büyük farklılıklar nedeniyle incelenen bu yeni bronz serinin arka yüzündeki hayvan betimine koç demek pek mümkün değildir. Bu betim ne aslan ne de koça benzemekle birlikte, kalıp sanatçısı tarafından bu hayvanlardan birine benzetilmek istenmiş olabilir. Öte yandan bu hayvan betimi koyun veya pantere de benzemektedir. Ancak sikkenin kondisyonu ve de betimin ikonografik olarak belirsizliği kesin bir tanımlama yapmayı engelse de arka yüz lejantı bu sikkenin Hadrianeia kentine ait olduğunu ve bu serinin bilinmeyen bir seriye işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Üçüncü örnek ise Ashmolean Müzesi koleksiyonundaki "Baş s./Gürz ve palmye dalı; AP/T?" tipini taşıyan bronz bir sikkedir²⁶ (Fig. 13). Sikkenin ön yüzüne daha dikkatli bakıldığında başın aslan postlu olduğu yani Herakles'e ait olduğu görülmektedir. Fakat arka yüzde yatay olarak betimlenmiş ve belirgin bir şekilde çıkıntı yapan budaklı gürzün (Herakles'in sopası) üzerinde yer alan figürün palmye ağacı değil yatay duran yay olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Lejant ise üstte AP ve kesim çizgisi altında olasılıkla T harfinden oluşmaktadır. Bu hâliyle sikke, yukarıda sözü edilen Ariassos bronz serilerinden farklı ön ve arka yüz tipleri taşımaktadır. Aynı ön ve arka yüz tipi, Boiotia Bölgesi'nde bulunan Thebai kentinin MÖ IV. yüzyıla tarihlenen bir bronz serisi üzerinde görülmektedir²⁷. Söz konusu bu serinin arka yüzünde ethnikon yerine magistrat isimleri yer almaktadır. Buna göre, incelenen sikkenin arka yüzündeki AP/T harfleri, kesin bir tanımlama yapmak mümkün olmamakla birlikte, ΑΠΣ ve ΤΙΜΙ ya da ΤΟΜΟ gibi isimlerin kısaltmaları olarak

²⁴ RPC IV.2, no. 499 (temp.), RPC IV.2, no. 500 (temp.); SNG Aul. Mysien, no. 1127.

²⁵ SNG Cop. Lydia, no. 39; BMC Lydia, no. 15-18.

²⁶ SNG Ashmolean XI, no. 1488.

²⁷ Thebes kenti tarafından darp edilen benzer tipte sikkeler için bk. BMC Boeotia, 85, no. 174-177.

düşünülebilir²⁸. Dolayısıyla incelenen bu sikke Ariassos değil Thebai kentine aittir.

Son örnek ise Burdur Müzesi koleksiyonunda yer alan “Artemis başı s./Kartal sl.” tipini taşıyan altı adet sikkedir. Arka yüzlerinde herhangi bir lejant bulunmayan bu seri, Ariassos’un “Artemis başı s./Kartal sl.; APIA” tipini taşıyan serisinin lejantsız varyasyonu olarak düşünülerek bu kente atfedilmiştir²⁹ (Fig. 14). Fakat söz konusu serinin ön yüzünde yer alan baş Artemis’e değil Zeus’a aittir. Dikkatli bir incelemeyle bu Zeus başının kentten Seri 1 ön yüzünde görülen Zeus başlarından; daha küçük olması, saçlarının biçimi, defne çelengi ve çok az belirgin olan sakalları gibi özellikleri açısından oldukça farklı olduğu hemen görülebilmektedir. Buna rağmen, kentten Seri 3b (Fig. 4) ön yüzündeki Artemis başına benzetilerek bu seri içerisine eklenmiştir. Ancak, Sagalassos kentinin “Zeus başı s./Kartal” tipini taşıyan ve MÖ I. yüzyıla tarihlenen bir bronz serisi bulunmaktadır ki söz konusu altı adet sikke bu kente aittir³⁰.

Sonuç olarak Magnesia Muharebesi’nin (MÖ 190) ardından imzalanan Apameia Anlaşması (MÖ 188) sonrasında kurulduğu bilinen Ariassos kentinin sikke darbına, kuruluşundan neredeyse yüz yıl sonra başladığı görülmektedir. Sikke basım hacmi oldukça düşük olan kent, sadece 6 emisyon ve 4 ana seri hâlinde sikke darbı yapmıştır. Bunlar; Seri 1: “Zeus başı s./Hörgüçlü boğa sl.; APIA”, Seri 2: “Yan yana iki sakallı baş s./Hörgüçlü boğa sl.; APIA”, Seri 3: “Artemis başı s./Kartal; APIA” ve Seri 4: “Hermes başı s./Kerykeion; A-P” serileridir. Bu serilerden yalnızca Seri 3, üç varyasyon hâlinde darp edilmiştir. Kent, Roma İmparatorluk Dönemi’nde kesintilerle de olsa Augustus döneminde başladığı sikke darbını Gallienus döneminde sonlandırmıştır. Şimdiye kadar yapılan ve kent sikkelerini ele alan bazı çalışmalarda aslında farklı kentlere ait olan bazı sikkelerin hatalı olarak Ariassos’a atfedildiği görülmektedir. Buna göre “Herakles başı s./Aslan ya da leopar; [A] ΔPI A NE” tipini taşıyan sikke Mysia Bölgesi’nde yer alan Hadrianeia kentine, “Artemis s./Hörgüçlü boğa; [TEP]” tipini taşıyan sikke Termessos kentine, “Baş s./Gürz ve yay; AP/T” tipini taşıyan sikke Boiotia Bölgesi’nde yer alan Thebai kentine ve son olarak da “Zeus s./Kartal” tipini taşıyan sikke de Sagalassos kentine aittir.

²⁸ *BMC Boeotia*, 150-151; Head 1974, 70.

²⁹ *SNG Turkey* 6.1., no. 59-64.

³⁰ Stroobants 2017, no. 25; *SNG Turkey* 6.2, no. 1624-1635.

Fig. 1. Seri 1 (İstanbul 64)

Öy. Zeus başı s.; defne çelenkli.

Ay. Hörgüçlü boğa sl.; kesimde, APIA

Fig. 3. Seri 3a (Burdur 15002)

Öy. Artemis başı s.; defne çelenkli, başında sakkos; omzunda sadak ve yay.

Ay. Kartal sl.; kesimde APIA

Fig. 5. Seri 3c (BN 2, 476)

Öy. Artemis başı s.; saçları toplu.

Ay. Kartal s., APIA

Fig. 7. Termessos (Aulock 1977, 371)

Öy. Artemis s., omzunda sadak ve yay

Ay. Hörgüçlü boğa sl.; kesimde T[CP]

Fig. 9. Hadrianeia (Berlin)

Öy. Herakles başı s.

Ay. Aslan ya da leopar s., kesim çizgisi üzerinde;

[A] ΔPI A NC

Fig. 11. Mysia/Hadrianeia (Nauman 36, 380)

Öy. Herakles başı s.; omzunda kerykeion.

Ay. Koç s., kesim çizgisi üzerinde; AΔPIANEΩN

Fig. 13. Thebai Ashmolean

Öy. Baş s.

Ay. Gürz; üstte palmye ağacı; AP/T(?)

Fig. 2. Seri 2 (İstanbul 85)

Öy. Yan yana iki sakallı baş s.; defne çelenkli.

Ay. Hörgüçlü boğa sl.; kesimde, APIA

Fig. 4. Seri 3b (İstanbul 46)

Öy. Artemis başı s.; defne çelenkli; omzunda sadak ve yay.

Ay. Kartal sl.; kesimde APIA

Fig. 6. Seri 4 (Aulock 1977, no. 372)

Öy. Hermes başı s., petaoslu.

Ay. Çelenk içinde kerykeion; A-P

Fig. 8. Termessos (Roma Numismatics 77, 571)

Öy. Artemis başı s.; omzunda sadak ve yay

Ay. Hörgüçlü boğa sl.; kesimde, TEP

Fig. 10. Hadrianeia (Savoca, 2nd Blue, 624)

Öy. Herakles başı s.

Ay. Koç (?) s., kesim çizgisi üzerinde; AΔPI A NC

Fig. 12. Lydia/Attalea (Tauler & Fau 65, 1023)

Öy. Herakles s.

Ay. Aslan s., kesim çizgisi üzerinde; ATTA Λ € TΩ

Fig. 14. Sagalassos (Burdur 14492)

Öy. Zeus başı s.; defne çelenkli.

Ay. Kartal s.

BİBLİYOGRAFYA

- Ashton R. 2020, "The coins of Pisidia in the Archaeological Museum of Afyon Karahisar and Fethiye". *NZ* 126, 227–263.
- Aulock H. von. 1977, *Münzen und Städte Pisidiens I*. Tübingen.
- Aulock H. von. 1979, *Münzen und Städte Pisidiens II*. Tübingen.
- Babelon E. 1898, *Inventaire Sommaire de la Collection Waddington. Acquisée Par L'état en 1897. Pour le Département des Médailles et Antiques de la Bibliothèque Nationale*. Paris.
- Bérard V. 1892, "Inscriptions d' Asia Mineure 2". *BCH* 16, 417-446.
- BMC Pisidia* Hill G. F. 1897, *A Catalogue of the Greek Coins in British Museum. Catalogue of the Greek Coins of Lykia, Pamphylia, and Pisidia*. London.
- BMC Boeotia* Head, B. V. 1884, *A Catalogue of the Greek Coins in British Museum. Central Greece. Locris, Phocis, Boeotia and Euboea*. London.
- Cormack S. 1989, "A Mausoleum at Ariassos, Pisidia". *AS* 39, 31-40.
- Cormack S. 1996, "The Roman-Period Necropolis of Ariassos, Pisidia". *AS* 46, 1-25.
- Doruk S. 1997, "Ariassos Takı". *Anadolu* XXIII, 251-270.
- BMC Lydia* Head, B. V. 1901, *A Catalogue of the Greek Coins in British Museum. Catalogue of the Greek Coins of Lydia*. London.
- Head B. V. 1967, *Historia Nummorum. A Manual of greek Numismatics*. Chicago.
- Head B. V. 1974, *On the Chronological Sequence of the Coins of Boeotia*. Chicago.
- Horsley G. H. R. & Mitchell S. 2000, *The Inscriptions Central Pisidia* (IK 57). Bonn.
- Imhoof Blumer F. 1902, *Kleinasiatische Münzen II*. Viyana.
- Kahya T. 2008, "Evidence fort he re-dating of the N8 Mausoleum at Ariassos". *CollAn* VII, 218-228.
- Köker H. 2013, "A New Bronze Coin Type of Ariassos". Eds. L. Bombardieri *et al.*, *SOMA 2012 Identity and Connectivity Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, Florance, Italy, 1-3 March 2012, Vol. 1* (Bar International Series 2581 I). Oxford, 475-477.
- Köker H. 2022, *Komama Tarihi ve Sikkeleri*. Ankara.
- Kürkçü M. 2015, "Ariassos ve Kremna'da Gözlemlenen Su Sistemleri ve Sarnıçlar Hakkında Bir Değerlendirme". *MJH* V/1, 301-311.
- Lanckoroński K. 1892, *Städte Pamphyliens und Pisidiens Vol. 2*. Wien.
- Mitchell S., E. Owens & M. Waelkens 1989, "Ariassos and Sagalassos 1988". *AS* 39, 63-77.
- Mitchell S. 1990, "1988 Yılı Ariassos Yüzey Araştırması". *AST* VII, 147-152.
- Mitchell S. 1991, "Ariassos 1990". *AS* 41, 159-172.
- Mitchell S. 1992, "Ariassos 1991". *AST* IX, 93-108.
- Olçay N. 1969, "Ariassos Definesi". *İAMY* 15-16, 289-303.
- Owens E. J. 2005, "The Ariassos Aqueduct and Cultural Developments in Roman Cities in Asia Minor". *MA* 18, 31-43.
- Owens E. J. 2006, "The Aqueduct of Ariassos and the Development of the Roman City". *Cura Aquarum in Epheus* 1, 151-157.
- Paribeni R. & Romanelli P. 1914, *Studii e Ricerche Archeologiche Nell'Anatolia Meridionale*. Roma.
- Rott H. 1908, *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphyliden, Kappadokien und Lykien*. Leipzig.
- Sekunda N. 2021, "The Cretan and Pisidian Keraïtai". Eds. A. Meadows & U. Wartenberg, *Presbeus. Studies in Ancient Coinage Presented to Richard Ashton*. New York, 335-364.
- Schulz A. 1992, "Ariassos-Eine Hellenistisch-Römische Städt in Pisidien". *AMS* 6, 29-41.
- SNG Aul. Pisidia, Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung von Aulock. Pisidien-Lykaonien-Isaurien. Heft 12*. Berlin 1964.
- SNG Aul. Mysien, Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung von Aulock. Nr. 1050-1438*.

- Berlin 1957.
- SNG Ashmolean V.11. 2013. *Sylloge Nummorum Graecorum. Ashmolean Museum Oxford. Vol. V. Part XI. Asia Minor, Caria to Commagene (except Cyprus)*. Oxford.
- SNG Cop. Pisidia, *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals Danish Nationale Museum. Pisidia*. Copenhagen 1956.
- SNG Cop. Lydia, *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals Danish Nationale Museum. Volume 5. Lydia*. New Jersey 1982.
- SNG Greece 5, *Sylloge Nummorum Graecorum. Numismatic Museum, Athens The A. G. Soutzos Collection. 5 Band*. Athens, 2007.
- SNG France 3, *Sylloge Nummorum Graecorum. France 3. Cabinet des médailles: Pamphylie, Pisidie, Lycaonie, Galatie*. Paris 1999.
- SNG France 5, *Sylloge Nummorum Graecorum. Département des Monnaies Médailles et Antiques. Mysie. Bibliothèque Nationale de France Numismatica Ars Classica*. Paris 2001.
- SNG Pfs. Pisidien, *Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Pfälzer Privatsammlungen. 5. Band. Pisidien und Lykaonien Nr. 1-586*, München 1999.
- SNG Schweiz II, *Sylloge Nummorum Graecorum, Schweiz II, Münzen der Antike. Katalog der Sammlung Jean-Pierre Righetti im Bernischen Historischen Museum*. Bern 1993, no: 1380-1383.
- SNG Turkey 6.1, *Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 6. Burdur Museum. Volume 1. Pisidia. Part 1. Adada-Prostanna*. İstanbul 2011.
- SNG Turkey 6.2, *Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 6. Burdur Museum. Volume 2. Pisidia. Part 2. Sagalassos-Termessos*. İstanbul 2021.
- SNG Tüb. Pisidien, *Sylloge Nummorum Graecorum. Münzsammlung der Universität Tübingen. Heft 6. Nr. 3887-4744*. München 1964.
- Stroobants F. 2017, *The Long-Term Monetization of Sagalassos: Questioning Monetary Production, Circulation and Use from a Regional Perspective*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Leuven University. Leuven.
- Svoronos I. N. 1903, “Νομισματικὴ Συλλογὴ Δεμετρίου Π. Μαυρομιχαλῆ (Nomismatike Sylloge Demetriou P. Mauromikhale)”. *JIAN VI*, 458.

Online Kaynaklar

- Nauman 36, 380: <https://www.acsearch.info/search.html?id=2656567> (Erişim tarihi: 11.01.2023)
- Roma Numismatics 77, 571: <https://www.acsearch.info/search.html?id=7586240> (Erişim tarihi: 11.01.2023)
- RPC: Roman Imperial Coinage: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> (Erişim tarihi: 11.01.2023)
- Savoca, 2nd Blue, Lot 624: <https://www.acsearch.info/search.html?id=4471393> (Erişim tarihi: 11.01.2023)
- Tauler & Fau 65, 1023: <https://www.acsearch.info/search.html?id=7385932> (Erişim tarihi: 11.01.2023)